

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

σε συνεργασία με το

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
«ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΣΤΙΣ Τ.Π.Ε. ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ – ΨΥΧΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ ΟΡΑΣΗΣ

Μαντζούρη Θεοδώρα, Α.Μ.: 576

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

Εγκεκριμένη από την τριμελή επιτροπή:

1η Ερευνήτρια: Δρ. Κατσαντώνη Σπυριδούλα, Συνεργαζόμενη Ερευνήτρια, Ι.Π.Τ.
Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»

2ος Επιβλέπων: Δρ. Δρίγκας Αθανάσιος, Ερευνητής Α΄ Βαθμίδας, Ι.Π.Τ.
«ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»

3ος Επιβλέπων: Δρ. Μαντάς Παναγιώτης, Συνεργαζόμενος Ερευνητής, Ι.Π.Τ.
Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»

Κομοτηνή/Αθήνα

2024

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι αναπηρίες όρασης περιλαμβάνουν ένα σύνολο από διαφορετικές παθήσεις των οποίων τα συμπτώματα διαφέρουν σημαντικά, ωστόσο οι δυσκολίες και οι προσκλήσεις που επιφέρουν στο άτομο που πάσχει ομοιάζουν αισθητά. Δυστυχώς, ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό των ανθρώπων διαγιγνώσκεται ετησίως με προβλήματα όρασης που αφορούν είτε και τους δύο οφθαλμούς, είτε μόνο τον έναν, με αποτέλεσμα να κατατάσσονται στην κατηγορία των ατόμων με ειδικές ανάγκες (Α.Μ.Ε.Α.). Η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στις αναπηρίες όρασης και τις λοιπές αναπηρίες, είναι ότι στην περίπτωση αυτή η εκπαίδευση των ατόμων πρέπει να είναι πολύπλευρη και συνεχής συμπεριλαμβάνοντας τόσο τους γνωστικούς τομείς, όσο όμως και τα βασικά ζητήματα καθημερινής διαβίωσης. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι μέσω της ιατρικής, ιστορικής και γενικότερα θεωρητικής προσέγγισης του θέματος, να αναδειχθεί η ανάγκη για εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρίες όρασης, περιλαμβάνοντας ένα ευρύ φάσμα γνωστικών πεδίων, όπως η εκπαίδευση και η αυτονόμηση. Επίσης, παρατίθενται οι αρμόδιες δομές και υπουργικές αποφάσεις σύμφωνα με τις οποίες διασφαλίζονται και κατοχυρώνονται τα δικαιώματα των ατόμων αυτών. Η παρούσα εργασία αποτελεί μια συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση που εστιάζει στις βασικότερες πτυχές της ζωής των ανθρώπων με αναπηρίες όρασης. Τα αποτελέσματα ανέδειξαν ότι πράγματι εφαρμόζεται ένα σύστημα εκπαίδευσης διαφορετικό για κάθε περίπτωση (π.χ. εκπαίδευση σε ζητήματα καθημερινότητας, ακαδημαϊκή εκπαίδευση κ.α.), ωστόσο υπάρχουν μεγάλα περιθώρια βελτίωσης των ήδη υπάρχουσών πρακτικών. Καταληκτικά, τόσο η έρευνα για ανεύρεση νέων και αποτελεσματικότερων μεθόδων εκπαίδευσης των ατόμων με αναπηρίες όρασης με γνώμονα την διευκόλυνση, την βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης και την εξομάλυνση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν λόγω της αναπηρίας τους, βρίσκονται σε ένα αρκετά ικανοποιητικό επίπεδο, ωστόσο τα περιθώρια βελτίωσης είναι μεγάλα και πρέπει να αξιοποιηθούν καταλλήλως.

Λέξεις-Κλειδιά: Αναπηρίες όρασης, άτομα με ειδικές ανάγκες (Α.Μ.Ε.Α.), εκπαίδευση, προκλήσεις, δυσκολίες, εργασία, αυτονόμηση, βελτίωση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- About us.* (χ.χ.). Ανάκτηση από EBU: <https://www.euroblind.org/about-us/structure/ebu-organisation>
- Almeida Maria, M. L. (2015). Analysis of Wayfinding Strategies of Blind People Using Tactile Maps. *Elsevier*, 3, 6020-6027. doi:10.1016/j.promfg.2015.07.716
- Brunes Audun, H. T. (2020). Visual impairment and depression: Age-specific prevalence associations with vision loss, and relation to life satisfaction. *World J Psychiatry*, 10(6). doi:10.5498/wjp.v10.i6.139.
- Brunes Audun, H. T. (2021). Serious Life Events in People with Visual Impairment Versus the General Population. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 18(21). doi:10.3390/ijerph182111536
- Csapo Adam, W. G. (2015). A survey of assistive technologies and applications for blind users on mobile platforms: a review and foundation for research. *Journal on Multimodal User Interfaces*, 9(4). doi:10.1007/s12193-015-0182-7
- Drigas Athanasios, Kouremenos Dimitris, Vrettaros John. (2013). Chapter 57: Learning Applications for Disabled People. Στο *Digital Literacy: Concepts, Methodologies, Tools, and Applications* (σσ. 1090-1103). IGI GLOBAL. doi:10.4018/978-1-4666-1852-7
- Felix Faith, S. R. (2022). Development of Navigation System for Blind People based on Light Detection and Ranging Technology (LiDAR). *International Journal of Advances in Scientific Research and Engineering*, 8(8), 47-55. doi:0.31695/IJASRE.2022.8.8.6
- Franco, L. (2005). The visually impaired and their social integration in the field of work. *Elsevier B.V.* doi:10.1016/j.ics.2005.06.001
- Glatz Marlene, R. R. (2022, January 13). Blindness and visual impairment in Central Europe. *PLOS ONE*, 17(1). doi:10.1371/journal.PONE.0261897
- Gollagi Shantappa G., B. K. (2023). An innovative smart glass for blind people using artificial intelligence. *Indonesian Journal of Electrical Engineering and Computer Science*, 31(1). doi:10.11591/ijeecs.v31.i1.pp433-439
- Jeamwatthanachai Watthanasak, Wald Mike, Wills Gary. (2019). Indoor navigation by blind people: Behavior and challenges in unfamiliar spaces and buildings. *Sage Journals*, 37(2). doi:10.1177/0264619619833723
- Kana, Y. F. (2024, March). Factors hindering the use of Braille for instruction and assessment of students with visual impairments: A systematic review. *British Journal of Visual Impairment*. doi:DOI:10.1177/02646196241239173

- Kazemi Homa, K. M. (2023, February). Recognizing the Viewpoint and Experience of Blind People in Navigation and Daily Traffic. *Function and Disability Journal*, 6(1). doi:10.32598/fdj.6.236.1
- Módis László, S. E. (2011). Dry eye diagnosis and management. *Expert Review of Ophthalmology*, 6(1), 67-79. doi:10.1586/eop.10.89
- Mpozi Eleni, D. A. (2020). 'Specialization in ICTs and Special Education: Psychopedagogy of Integration' Postgraduate Program CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS AND EDUCATION: TEACHING METHODS AND TECHNIQUES(Διπλωματική εργασία). Komotini/Athens: DEMOCRITUS UNIVERSITY OF THRACE Department of Greek Philology in collaboration with NCSR DEMOKRITOS Informatics and Telecommunications Institute. Ανάκτηση από https://www.researchgate.net/publication/360769034_'Specialization_in_ICTs_and_Special_Education_Psychopedagogy_of_Integration'_Postgraduate_Program_CHILDRN_WITH_SPECIAL_NEEDS_AND_EDUCATION_TEACHING_METHODS_AND_TECHNIQUES
- Noe Geertje, F. J. (2003). Associations between glaucomatous visual field loss and participation in activities of daily living. doi:10.1046/j.1442-9071.2003.00712.x
- Papadopoulou K., P. D. (2016). Social support provided to high school students with visual impairments by their sighted classmates. *The Turkish Online Journal of Educational Technology* , 517-522.
- Papagianopoulos Ioannis, M. G. (2023). Obstacle Detection in Infrared Navigation for Blind People and Mobile Robots. doi:10.3390/s23167198.
- Philippou, K. (2008). *The current educational situation for students with visual impairment in Greece : Trends and prospects*. Istanbul – Turkiye: 4th ICEVI Balkan Conference : “Recent Approaches & Future Challenges: Programs and Projects regarding the VI & MDVI”.
- Roth Ginny A., F. E. (2011, March). The Invention of Braille. *American Journal of Public Health*, 101(3). doi:10.2105/AJPH.2010.200865
- Sahim Ozlen Kesim, U. G. (2024, February). Diplopia Diagnostics:Exploring underlying causes and clinical features in Neurological Practice. *SN Comprehensive Clinical Medicine*. doi:10.1007/s42399-024-01653-x
- Smith Debora Deutsch, T. N. (n.d.). *Εισαγωγή στην ειδική αγωγή και εκπαίδευση. Φέρνοντας την αλλαγή*. 2019: Gutenberg.
- Sulaman Muhammad, B. S. (2023, March). The Deep Learning based Smart Navigational Stick for Blind People. *UMT Artificial Intelligence Review*, 2(2). doi:10.32350/umtair.2205
- Tisnawati Nur Fadhilah, Y. P. (2022). Braille Innovation Technology in Teaching and Learning Process For Visual Impairment. *JTP - Jurnal Teknologi Pendidikan*, 24(2), 224-235. doi:10.21009/jtp.v24i2.24971

- Ullah Muhib, K. S. (2022). Smartphone-Based Cognitive Assistance of Blind People in Room Recognition and Awareness. *Mobile Information Systems*.
doi:10.1155/2022/6068584
- Vasilakou Paraskevi, M. S. (2022). The accessibility of visually impaired people to museums and art through ICTs. *Technium Social Sciences Journal*, 35(1), σσ. 263-284.
doi:10.47577/tssj.v35i1.7273
- Who We Are* . (χ.χ.). Ανάκτηση από World Blind Union: <https://worldblindunion.org/about/>
- Yoshiaki, K. (2016). Evidence-based medicine in glaucoma surgery. *Taiwan J Ophthalmol*, 6(4), 177-181. doi:10.1016/j.tjo.2016.05.003
- Αλογοσκούφη, Κ. (2021). *Οφθαλμική Κακοήθεια (Διπλωματική εργασία)*. Αθήνα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής.
- Βωβού Δήμητρα, Δ. Ε.-Σ. (2013). *Κερατοκώννος και φακοί επαφής (Πτυχιακή εργασία)*. Αίγιο: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πάτρας.
- Γιάννου, Κ.-Ε. (2023). *Η εκπαίδευση και η κοινωνική ένταξη των ατόμων με οπτική αναπηρία στην Ελλάδα (Διπλωματική εργασία)*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Δαλιανούδης, Ι. (2019). *Χειρουργική ανατομία της περιοφθάλμιας χώρας και των περιτονιών της κεφαλής και του προσώπου. Η σημασία τους στις τεχνικές αποκατάστασης των ελλειμάτων της περιοφθάλμιας χώρας. (Διπλωματική εργασία)*. Αθήνα.
- Ιστορική αναδρομή* . (χ.χ.). Ανάκτηση από Κέντρο Εκπαίδευσης και Αποκατάστασης Τυφλών (KEAT):
<https://keat.gr/%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%81%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%ce%b1%ce%bd%ce%b1%ce%b4%cf%81%ce%bf%ce%bc%ce%ae/>
- Ιστορική αναδρομή*. (χ.χ.). Ανάκτηση από Πανελλήνιος Σύνδεσμος Τυφλών:
<https://www.pst.gr/%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%81%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%ce%b1%ce%bd%ce%b1%ce%b4%cf%81%ce%bf%ce%bc%ce%ae/>
- Ιστορικό Συλλόγου* . (χ.χ.). Ανάκτηση από Ηλιοτρόπιο: <https://deafblind-hellas.gr/index.php/home/historical-records>
- Ιστορικό*. (χ.χ.). Ανάκτηση από Φάρος Τυφλών Ελλάδας : <https://fte.gr/istoriko/>
- Καγκελάρης, Κ. (n.d.). Το φυσιολογικό μυϊκό σύστημα των οφθαλμών. Ανάκτηση από
<https://eclass.upatras.gr/modules/document/file.php/OPTIKI142/%CE%9F%CF%81%CE%B8%CE%BF%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%26%20%CE%94%CE%B9%CF%8C%CF%86%CE%B8%CE%B1%CE%BB%CE%BC%CE%B7%20%CF%8C%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%B7/%CE%9C%CE%AC%CE%B8%CE%B7%CE%BC%CE%B1%201%2>

- Καρεκλά, Α. (2015). *Προσδιορισμός των αλλαγών του κερατοειδούς μετά από επέμβαση φακοθρυψίας με τη χρήση συναισθητικής μικροσκοπίας και συσχετίσή τους με προεγχειρητικές και διεγχειρητικές παραμέτρους*. Αλεξανδρούπολη: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Ανάκτηση από https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11795/1/KareklaA_2015.pdf
- Καταστατικό (ΠΕΑ). (χ.χ.). Ανάκτηση από Πανελλήνια Ένωση Αμφιβληστροειδοπαθών (ΠΕΑ): <https://www.retina.gr/katastatiko-panellinias-enosis-amfivlistroeidopathon-pea/>
- Καταστατικό Συλλόγου Τυφλών Νομού Αργολίδας «Η Ίριδα». (2008). Ανάκτηση από Εθνική Ομοσπονδία Τυφλών: <https://www.eoty.gr/katastatiko-sylogou-tyflon-nomou-argolidas-i-irida/>
- Κοτσιάτου Αθανασία, Π. Ν. (2004). *Η εκπαίδευση των τυφλών ατόμων/ατόμων με αναπηρίες της όρασης: Η περίπτωση του (ΚΕΑΤ) Κέντρου Εκπαίδευσης και Αποκατάστασης Τυφλών (Πτυχιακή εργασία)*. Ηράκλειο: Ανώτατο Τεχνολογικό Ίδρυμα Κρήτης.
- Κουρουπέτρογλου, Γ. (2004). *Οι Τεχνολογίες Πληροφορικής στην Ενταξιακή Εκπαίδευση των Τυφλών Μαθητών. ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, Εκπαίδευση και Τύφλωση- Σύγχρονες Τάσεις και Προοπτικές*.
- Κωτσοβού, Θ. (2023). *Άτομα με αχρωματοψία και πρακτικές εφαρμογές στον αθλητισμό (Πτυχιακή εργασία)*. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Λάζου, Γ. (2019). *Αποτύπωση της παρούσας κατάστασης και μελλοντικές προοπτικές όσον αφορά στη διαχείριση της τύφλωσης στην Ελλάδα (Διπλωματική εργασία)*. Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου. Ανάκτηση από <http://hdl.handle.net/11128/4510>
- Λουτσούδη Χριστίνα, Κ. Χ. (2014). *Μεταμόσχευση- Νοσηλευτική Παρέμβαση (Πτυχιακή Εργασία)*. Θεσσαλονίκη: Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα .
- Μαρία, Μ. (2017). *Όραση και οπτική αναπηρία- Προσανατολισμός, κινητικότητα και δεξιότητες αυτόνομης διαβίωσης (Διπλωματική εργασία)*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Μαριόλης. (n.d.). *Οφθαλμός: Ανατομία, Ιστολογία, Εμβρυολογία*. Ανάκτηση από https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/MED1179/%CE%9C%CE%91%CE%A1%CE%99%CE%9F%CE%9B%CE%97%CE%A3/%CE%94%CE%99%CE%91%CE%9B%CE%95%CE%9E%CE%97%20%CE%9F%CE%A6%CE%98%CE%91%CE%9B%CE%9C%CE%9F%CE%A3_%CE%9C%CE%91%CE%A1%CE%99%CE%9F%CE%9B%CE%97%CE%A3.pdf
- Μουσείο Αφής . (χ.χ.). Ανάκτηση από Φάρος Τυφλών Ελλάδας: <https://tactualmuseum.gr/>
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2002). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας (2 εκδ.)*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε.

- ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3699, Ν. 3699/2008 (ΦΕΚ 199/Α/2-10-2008).* (2008). Εφημερίς της κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας. Ανάκτηση από http://dipe.kan.sch.gr/wp-content/uploads/2014/12/N_3699_2008.pdf
- Οι σπουδαιότεροι σκοποί και δράσεις της Εθνικής Ομοσπονδίας Τυφλών .* (χ.χ.). Ανάκτηση από Εθνική Ομοσπονδία Τυφλών: <https://www.eoty.gr/oi-svoudaioterai-skopoi-kai-drases-tis-ethnikis-omospondias-tyflon/>
- Όραμα.* (χ.χ.). Ανάκτηση από Αμυμώνη: <https://amimoni.gr/amymoni/orama/>
- Παναγιωτίδου, Κ. (2020). ΤΟ «ΨΗΦΙΑΚΟ ΧΑΣΜΑ» ΚΑΙ ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΟΠΤΙΚΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑ. Η ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΜΕ ΤΙΣ ΤΠΕ. (Διπλωματική εργασία). Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Παπαδόπουλος, Κ. (2019). Γραφή και Ανάγνωση της Μπράιγ. *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.*
- Πόρισμα της Ομάδας Εργασίας του Υπουργείου Οικονομικών για τη μετατροπή του Ιδρύματος Προστασίας Τυφλών Βορείου Ελλάδος – Σχολή Τυφλών “Ο Ήλιος” σε Ν.Π.Δ.Δ.* (χ.χ.). Ανάκτηση από Εθνική Ομοσπονδία Ελλάδος: <https://www.eoty.gr/porisma-tis-omadas-ergasias-tou-ypourgeiou-oikonomikon-gia-ti-metatropi-tou-idrymatos-prostasias-tyflon-voreiou-ellados-scholi-tyflon-o-iliou-se-n-p-d-d/>
- Σκύλοι οδηγοί Ελλάδας.* (n.d.). Ανάκτηση από Greek Guide Dogs: <https://www.greekguidedogs.gr/>
- Σπυρούδη, Α. (2020). *Η συμβολή διαφόρων υποστηρικτικών τεχνολογιών στην εκπαίδευση και στην καθημερινή διαβίωση των ατόμων με οπτική αναπηρία (Διπλωματική εργασία).* Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Σύλλογος Τεχνολογικής Ανάπτυξης Τυφλών (Σ.Τ.Α.Τ).* (χ.χ.). Ανάκτηση από Εθνική Ομοσπονδία Τυφλών: <https://www.eoty.gr/sylogos-technologikis-anaptyksis-tyflon-s-t-a-t/>
- Τασιούλη Ευαγγελία, Τ. Α. (2016). *Παθήσεις του φακού Παθολογία-Αντιμετώπιση (Πτυχιακή εργασία).* Αίγιο: ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδος.
- Τζανου. (n.d.). Μικτά εγκεφαλικά νεύρα. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ανάκτηση από <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/MED740/32-%20CE%9C%CE%B9%CE%BA%CF%84%CE%B1%20CE%95%CE%B3%CE%BA%20CE%9D%CE%B5%CF%8D%CF%81%CE%B1%20.pdf>
- Το σωματείο <<Μαγνήτες Τυφλοί>>.* (χ.χ.). Ανάκτηση από maty: <https://www.maty.gr/somateio-tiflon-volou.html>
- ΦΕΚ/2017 (αριθμ. Φ. 80000/45219/1864/ ΦΕΚ4591, τ.Β/27-12-2017). (2020, Μαρτίος 2). *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 1.* Ανάκτηση από <https://www.synigoros-solidarity.gr/solidarity/assets/uploads/2018/03/ya-2017-pinaka-prosdiorismou-posostou-anapirias.pdf>